УДК 349.3

РЕФОРМА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ У КОНТЕКСТІ СЬОГОДЕННЯ: ПРОБЛЕМИ, ВИКЛИКИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Костюк В. Л.,

заступник керівника відділу
Апарату Верховної Ради України,
професор Навчально-наукового інституту права
ім. І. Малиновського
Національного університету «Острозька академія»,
професор НаУКМА, д-р юрид. наук, доцент

Просування України по шляху розбудови демократичної, соціальної та правової держави, громадянського суспільства, виходячи із об'єктивної необхідності утвердження принципів верховенства права, пріоритетності прав, свобод людини щодо діяльності інституцій держави, засвідчує гостру потребу в активізації системних, комплексних соціально-економічних реформ, серед яких провідне місце має посісти реформування соціального захисту осіб з інвалідністю. При цьому, як показує міжнародний, національний досвід, таке реформування спрямоване на консолідацію зусиль суспільства і держави щодо забезпечення високого життєвого рівня кожної людини з інвалідністю, посилення дієвості, ефективності, доступності усієї системи прав та свобод[1]. Однак в умовах сьогодення, коли у суспільстві спостерігається достатньо стійка тенденція до зростання чисельності осіб з інвалідності (майже до 3 млн осіб), виникає гостра необхідність відповідних та адекватних змін. Вони також посилюються достатньо низьким рівнем соціальних свобод у нашій державі. Слідуючи дослідженням Індексу соціального розвитку Україна у системі соціальних свобод посідає 64 місце серед 128 держав, що вказує на важливість та значущість реформування соціальної сфери. Доречно наголосити, що, за своєю суттю, індекс соціального розвитку – це цілісна оцінка соціального розвитку країни незалежно від економічних чинників. Індекс складається з по-

[1]Іншин М. І., Сіроха Д. І. Соціальна держава: сутність і перспективи // Актуальні проблеми соціального права : збірник матеріалів учасників всеукраїнських соціальних програм (заходів) ВГОІ «Інститут реабілітації та соціальних технологій» у 2014 р. / за заг. ред. М. І. Іншина, В. Л. Костюка, В. О. Попелюшка. – К. : ПВГОІ «ІРСТ Україна», 2015. – С.18–19. Костюк В. Л., Мельник О. Я. Європейський кодекс соціального забезпечення у контексті новітньої моделі джерел права: проблеми та тенденції. Традиції та новації юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 19 трав. 2017 р.) : у 2-х т. Т.1 / відп. ред. Г. О. Ульянова. – О. : Вид. дім «Гельветика», 2017. – С. 535–537.

© Костюк В. Л., 2017

казників навколишнього середовища та соціального розвитку, що об'єднані у три напрями соціального прогресу: базові людські потреби, добробут та можливості[1]. Крім того, нагальність організації реформи соціального захисту осіб з інвалідністю тісно пов'язана з необхідністю посилення конституційно-правових орієнтирів соціального розвитку суспільства та держави[2].

За змістом Конституції України (ст. 3) людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, а права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. У свою чергу, утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Проведення реформи соціального захисту осіб з інвалідністю через призму новітнього законодавчого регулювання, на основі ухвалення сучасного, дієвого та ефективного кодифікованого закону, вимагає підвищення гарантій щодо дотримання існуючої системи прав таких осіб.

Конституція України (ст. 21) гарантує, що усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах, а права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними. Основний Закон України (ст. 22) встановлює, що права і свободи людини і громадянина, закріплені цією Конституцією, не є вичерпними і не можуть бути скасовані. При прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод.

Також Конституція України закріплює систему основоположних соціальних прав, серед яких ключового значення набувають право на соціальний захист та право на достатній життєвий рівень. Так, за змістом Конституції України, громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом (ст. 46). Крім того, Основний Закон України декларує, що кожен має право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло (ст. 48).

Слідуючи таким конституційно-правовим підходам, спрямуванню міжнародних соціальних стандартів[3], реформа соціального захисту

---

[1] Індекс соціального розвитку 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www2.deloitte.com/ua/uk/pages/press-room/research/social-progress-index-2017.html.

[2] Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – С. 141.

[3] Костюк В. Л. Міжнародні стандарти прав осіб з інвалідністю в умовах правової, соціальної держави: теоретико-правовий аспект //Актуальні проблеми соціального права в Україні : зб. наук. пр. / за ред. М. І. Іншина, В. І. Щербини, С. Я. Вавженчука ; відп. ред. І. С. Сахарук. – Х. : Юрайт, 2017. – С. 119–121. Костюк В. Л. Конвенція ООН про

осіб з інвалідністю має: стимулювати розвиток безбар'єрного суспільного життя, доступність до нього людей з інвалідністю; стимулювати розроблення та затвердження Національної стратегії реформи соціального захисту осіб з інвалідністю на основі загальносуспільного консенсусу; оптимізувати взаємодію державного та недержавного соціального захисту, соціального страхування; стимулювати формування новітнього законодавства про права осіб з інвалідністю на основі міжнародних соціальних стандартів, зарубіжного та національного досвіду; посилювати ефективність, дієвість, доступність прав, пільг та гарантій особам з інвалідністю; забезпечувати дієвий державний та громадський моніторинг доступності прав людей з інвалідністю.

Доречно відзначити, що в умовах сьогодення переважна частина декларованих соціальних реформ (наприклад, освітня, пенсійна тощо) не мають системного та комплексного характеру, а тільки передбачають вирішення окремих проблемних питань[1]. Так, наприклад, ухвалена 3 жовтня цього року Верховною Радою України пенсійна реформа (Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо підвищення пенсій») передбачає лише удосконалення солідарної системи пенсійного страхування, обмеження окремих професійних (спеціальних) пенсій тощо[2].

Ураховуючи вищезазначене, ключовим напрямом у системі соціальних реформ є реформування соціального захисту осіб з інвалідністю як складова утвердження соціального вектору розвитку суспільства та держави. Основними напрямами реформи соціального захисту осіб з інвалідністю мають стати наступні: 1) консолідація суспільства та держави з питань реформи соціального захисту осіб з інвалідністю; 2) визначення мети, завдань, стратегії та напрямів реформи соціального захисту осіб з інвалідністю; 3) активізація наукового забезпечення реформи соціального захисту осіб з інвалідністю; 4) мотивація соціальних інвестицій у систему соціального захисту осіб з інвалідністю; 5) мотивація, оптимальна взаємодія державного та недержавного соціального захисту, соціального страхування осіб з інвалідністю;

права інвалідів у системі національного законодавства України // Конвенція ООН про права інвалідів: чотири роки практичної дії : матеріали всеукр. конф. ВГОІ «Інститут реабілітації та соціальних технологій», м. Острог, 20 – 21 верес. 2013 р. / за заг. ред. М. І. Іншина, В. Л. Костюка, В. О. Попелюшка. – К. : ПВГОІ «ІРСТ Україна», 2014. – С. 23–24.

[1] Про освіту : Закон України від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2017. – № 37-38. – Ст. 380. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо підвищення пенсій : Закон України від 3 жовтня 2017 р. № 2148-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2148-19.

[2] Рада ухвалила урядову пенсійну реформу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tyzhden.ua/News/200257.

6) розроблення, ухвалення сучасного, дієвого і доступного Кодексу про права осіб з інвалідністю на основі міжнародних соціальних стандартів та загальносуспільного консенсусу; 7) запровадження постійного державного і громадського моніторингу дотримання прав осіб з інвалідністю; 8) посилення державного нагляду та громадського контролю за дотриманням прав осіб з інвалідністю.

Інституційні новації реформи соціального захисту осіб з інвалідністю мають супроводжуватися системними громадськими, науковими обговореннями, експертизами, з урахуванням позиції міжнародної спільноти, експертів, фахівців, інших зацікавлених осіб, а також доктринальних здобутків провідних наукових шкіл соціального права.